

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM ALANINDA PROBLEM DAVRANIŞLARLA İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ EĞİTİM TEZLERİNİN ÇOK BOYUTLU OLARAK İNCELENMESİ

Aylin Bayraktar, Milli Eğitim Bakanlığı aylinbayraktar@hacettepe.edu.tr

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de özel eğitim alanında problem davranışlarla ilgili yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın alanı Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) tez arşivinden elde edilen, problem davranışları konu alan, özel eğitimle ilgili ve erişime açık olan 20 lisansüstü eğitim tezinden oluşmaktadır. Ulaşılan tez çalışmaları konularına göre kategorilere ayrılmış, her bir kategorideki tez çalışmalarına ilişkin bilgi verilmiş ve aynı kategorideki tez çalışmaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ulaşılan tez çalışmaları konularına göre altı kategoride analiz edilmiştir. Problem davranışlar ve başa çıkma yollarının belirlendiği araştırmalar kategorisinde dört, çeşitli strateji ve uygulamaların problem davranışlar üzerindeki etkililiğini inceleyen araştırmalar kategorisinde altı, problem davranışlar ile ilişkili değişkenlerin belirlendiği araştırmalar kategorisinde dört, ailelere problem davranışlar ile başa çıkma stratejilerinin kazandırıldığı araştırmalar kategorisinde bir, ölçek uyarlama araştırmaları kategorisinde bir, normal gelişen ve özel gereksinimli öğrencilerin problem davranışlarını karşılaştırmalı olarak inceleyen araştırmalar kategorisinde dört tez çalışması karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Problem davranış, Lisansüstü eğitim, Doküman incelemesi

Önerilen Atıf Şekli:

Bayraktar, A. (2018). Türkiye’de özel eğitim alanında problem davranışlarla ilgili yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi. M. A. Melekoğlu, (Ed.), *28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 200-210) içinde. Eskişehir. ISBN: 978-605-80966-0-8

TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM ALANINDA PROBLEM DAVRANIŞLARLA İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ EĞİTİM TEZLERİNİN ÇOK BOYUTLU OLARAK İNCELENMESİ

GİRİŞ

Problem davranışlar, toplum tarafından kabul edilebilir davranışların aksine ev, okul, mahalle gibi ortamlarda tutarlı bir şekilde gösterilen olumsuz/zarar verici/saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Walker, Colvin ve Ramsey, 1995). Carr ve Durand (1985), problem davranışı bireylerin toplumda etkili işlev görmelerini engelleyen ve kendilerinin /akranlarının güvenliklerini tehlikeye sokan herhangi bir davranış olarak tanımlamışlardır. Bir davranışın problem davranış

olarak adlandırılabilmesi için dört temel ölçütü karşılaması beklenir. Bu ölçütler davranışın (a) çocuğun kendisinin ya da arkadaşlarının öğrenmesini etkilemesi, (b) çocuğun kendisinin, arkadaşlarının, aile bireylerinin ya da çevresindeki diğer kişilerin güvenliğini tehlikeye sokması, (c) çocuğun çevresindeki araç-gereçlere ya da arkadaşlarının eşyalarına zarar vermesi, (d) çocuğun diğer çocuklarla sosyalleşmesini ve akranları tarafından kabul görmesini engellemesi olarak sıralanabilir (Erbaş, 2002; Kaya, 2002). Bu davranışlar, duruma ya da ortama uygun olmayan, eğitimsel etkinlikleri engelleme amacı güden ve öğretmenler tarafından müdahale edilmesi gereken davranışlardır (Pala, 2005; Sönmez ve Diken, 2010). Problem davranışlar öğrencilerin yaşamlarını farklı biçimlerde olumsuz olarak etkilemektedir. Bu davranışlar, öğrencilerin süregelen eğitim ve öğretim etkinliklerine katılımlarını engellediği için problem davranış gösteren öğrenciler eğitim ve öğretim etkinliklerinden en üst düzeyde yararlanamamaktadırlar (Chandler ve Dahlquist, 2002). Problem davranışlar her zaman her yerde karşımıza çıkabilir; fakat çocukların çokça vakit geçirdiği okullarda ve sınıflarda da çoğunlukla karşımıza çıkar. Problem davranışlar üç biçimde kendini gösterir: Öğrencinin uygun olan davranışları düşük oranda göstermesi, gösterdiği uygun olmayan davranışların oranının fazla olması ya da öğrencinin davranış dağarcığında uygun davranış bulunmaması. Uygun olmayan her davranış için ayrı bir davranış düzenleme stratejisi bulunmaktadır. Ana hatlarıyla bu davranış stratejileri böylece belirlenebilir (Gallagher, 1988).

Öğretmenler problem davranışlarla ile başa çıkmada farklı yöntem, teknik ve stratejilerden yararlanmaktadır. Problem davranışlarla başa çıkmak için öncelikle problem davranışın işlevsel değerlendirilmesi yapılmalıdır. İşlevsel değerlendirmenin yapılması problem davranışla başa çıkmada kullanılacak tekniğin şekillenmesi açısından önem taşır (Alberto ve Troutman, 2014). Problem davranışlarla başa çıkmanın bir yolu öğrencilere uygun ve yeni davranışlar kazandırmaktır. Bu amaçla pekiştirme, sosyal beceri öğretimi, sözleşme, ipucu, şekil verme ve zincirleme teknikleri kullanılır. Problem davranışlarla başa çıkmanın bir diğer yolu problem davranışın ortaya çıkmasını engellemektir. Problem davranışın ortaya çıkmasını engellemede olumlu davranış desteği, farklılaştırılmış öğretim ve etkili sınıf yönetimi, kuralların geliştirilmesi ve uygulanması, etkili öğretmen-öğrenci etkileşiminin sağlanması kullanılabilir. Var olan problem davranışların azaltılması ya da ortadan kaldırılması için kullanılacak yöntem ve teknikler ise ayrımlı pekiştirme, sönme, hoş giden uyarının çekilmesi ve hoş gitmeyen uyarının sunulmasıdır (Alberto ve Troutman, 2014; Cooper, Heron ve Heward, 2007; Olçay-Gül, 2017; Scheuermann ve Hall, 2011; Vuran, 2013).

Araştırma bir amaca ve bir sorunu çözmeye yönelik, belirli aşamalar içerisinde ve bir düzen dâhilinde yapılan çalışmalardır (Arıkan, 1995, s. 9). Yapılan araştırmaların en kapsamlısı alanda yapılan yüksek lisans ve doktora tezleridir. Lisansüstü çalışma yapmanın anlamı; süresi içinde tek başına geniş bir araştırma yaparak yetenekleri geliştirmek, geniş rapor hazırlama becerisini iletme (Bakioğlu ve Gürdal, 2001). Yüksek lisans programı öğrencinin bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak bilgilere erişme, bilgiyi derleme, yorumlama ve değerlendirme yeteneğini kazanmasını sağlarken doktora programı ise öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel problemleri, verileri geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma, analiz etme ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli becerileri kazandırır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2016). Tezlerle yönelik farklı alanlarda farklı araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar bibliyometrik analizler,

tezlerin içerik analizi ve konu dağılımları, en sık atıf yapılan kaynaklar, kullanılan araştırma yöntemleri ve veri toplama teknikleri gibi özellikler üzerinde yoğunlaşmaktadır (Al ve Tonta, 2004, s. 24).

İncelenen literatür içerisinde, konu problem davranış, istenmeyen davranış, uygun olmayan davranış, davranış sorunu, olarak farklı başlıklarla ele alınmıştır. Problem davranışlarla ilgili yapılan özel eğitim kapsamındaki tez çalışmalarını belirlemek üzere YÖK Tez Merkezi'nin internet sitesine anahtar sözcük olarak 'problem davranış', 'uygun olmayan davranış', 'istenmeyen davranış', 'davranış sorunu' yazılıp tarama yapılmıştır. Tezlerin belirlenmesinde şu kriterler dikkate alınmıştır: (1) tezin eğitim-öğretim alanında olması, (2) özel eğitimle ilgili olması ve (3) çalışmaların yüksek lisans ya da doktora tezi olması. 'İstenmeyen davranış' anahtar kelimesiyle arama yapıldığında ulaşılan tezler belirlenen kriterleri sağlamadığından araştırmaya dâhil edilmemiştir. Yapılan kaynak taraması sonucunda, özel eğitim alanında problem davranışları konu alan toplam 20 tez çalışmasına ulaşılmıştır. Tezler konularına göre kategorilere ayrılmış, her bir kategoride hangi tezlerin yer aldığı belirtilerek analiz yapılmıştır. Çalışmadaki tüm tezlere ilişkin bilgi verilmiş, benzer özellik taşıyan araştırmalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tez çalışmalarına ilişkin önemli olduğu düşünülen özellikler tablolarla belirtilmiştir.

Yapılan bu araştırmanın amacı, Türkiye'de problem davranışlarla ilgili lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Türkiye'de problem davranışlarla ilgili olarak yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin;

- Türlerine göre dağılımı nedir?
- Tezlerin amacına göre dağılımı nasıldır?
- Tezlerin yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı nedir?
- Uygulama yapılan örneklem grubuna göre dağılımı nedir?
- Bulgulara göre dağılım nasıldır?
- Konularına göre dağılım nasıldır?

Bu çalışmada problem davranışlar alanında yapılan lisansüstü tez çalışmalarının çeşitli değişkenler açısından incelenerek ortaya konulması amaçlanmıştır. Problem davranışlar alanında pek çok araştırma yapılmasına rağmen, yapılan alanyazın incelemesi sonucunda ülkemizde bu alanda gerçekleştirilen araştırmaların karşılaştırmalı bir biçimde bir incelemesinin yapıldığı araştırmalara rastlanılmamıştır. Bu bakımdan araştırma bütüncül bir bakış açısı belirlemesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca araştırma bu yönü ile hem literatüre zenginlik katacak hem de bu alanda yapılacak diğer çalışmalara ışık tutacaktır.

YÖNTEM

Araştırma modeli

Bu araştırma nitel bir doküman analizidir. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016), doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.

Doküman incelemesi tekniği ile yapılan çalışmalar bibliyografik araştırmalar şeklinde de adlandırılmaktadır.

Çalışma alanı

Problem davranışlarla ilgili yapılan özel eğitim kapsamındaki tez çalışmalarını belirlemek üzere YÖK Tez Merkezi'nin internet sitesine anahtar sözcük olarak 'problem davranış', 'uygun olmayan davranış', 'istenmeyen davranış', 'davranış sorunu' yazılıp tarama yapılmıştır. Çalışma alanı belirlenirken birtakım ölçütler dikkate alınmıştır. Bu ölçütlerden ilkinde göre, çalışmalar eğitim-öğretim alanında olan çalışmalardır. Ayrıca özel eğitimle ilgili olması ikinci ön koşul olarak belirlenmiştir. Bu temel ölçüte ek olarak çalışmalar yüksek lisans ve doktora tezleriyle sınırlı tutulmuştur. Bu ölçütleri karşılayan Türkiye'de yapılmış ve erişime açık 20 çalışmaya ulaşılabilmektedir. 'İstenmeyen davranış' anahtar kelimesiyle arama yapıldığında ulaşılan tezler belirlenen ölçütleri sağlamadığından araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin toplanması ve analizi

Verilerin toplanması

Bu araştırmada elde edilen veriler 2018 yılı Nisan ayında, YÖK Tez Merkezi web sayfasından (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>) yararlanılarak toplanmıştır. Bunun için "Basit Tarama" seçeneği seçilmiş ve anahtar kelime olarak "problem davranış", "uygun olmayan davranış", "istenmeyen davranış", "davranış sorunu" yazılmıştır. Bu doğrultuda çıkan 20 adet lisansüstü eğitim-öğretim tezi PDF formatında bilgisayar ortamına kaydedilmiştir. Araştırmada, Türkiye'de problem davranışlarla ilgili yapılan tezlerden doküman inceleme yöntemi ile elde edilen verilerin çeşitli özellikleri özetlenmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

Verilerin analizi

Bu araştırmada lisansüstü eğitim tezleri, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve iki uzman görüşünün alındığı 6 maddelik tez analiz formu ile değerlendirilmiştir. Bu formdaki maddeler tezlerin; konularına göre dağılımını ortaya koymaktadır. Uzmanlardan biri Milli Eğitim Bakanlığı'nda özel eğitim öğretmeni olarak çalışmakta ve aynı zamanda temel eğitim alanında yüksek lisans mezunudur. Bir diğer uzman ise bir üniversitede Özel Eğitim Anabilim dalında öğretim üyesidir. Uzmanlar kategorileri birbirinden bağımsız olarak belirlemişlerdir. Her kategori ile ilgili veriler, oluşturulan tabloya işlenerek kısa analiz oluşturulmuştur. Tabloda, her kategoriyle ilgili bilgilerin yer alacağı 7 sütun yer almıştır. Araştırmacılar araştırmaları birbirlerinden bağımsız olarak okuyarak, oluşan kategorilere göre ayrıntılı notlar almışlar ve ilgili kategoriye ilişkin yorumlar yapmışlardır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994, s. 64)'ın formülü (Güvenirlilik=görüş birliği/görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 kullanılarak hesaplanmıştır. Uzmanların değerlendirmeleri arasındaki uyumun .83 olduğu görülmüştür. Uzmanlar bir araya gelerek tüm kategorilerde elde edilen verileri görüş birliğine varana dek tartışmışlardır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular, sunulmuş ve yorumlanmıştır. Ulaşılan tez çalışmaları konularına göre altı kategoride analiz edilmiştir.

Problem Davranış ve Başa Çıkma Yollarının Belirlendiği Araştırmalar

Problem davranış ve başa çıkma yollarının belirlendiği araştırmaları konu alan tez çalışmaları bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride toplam dört tez çalışması bulunmaktadır (Acar, 2000; Ceylan, 2015; Güneş, 2008; Tomris, 2012). Çalışmaların tamamı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmalarda 22 özel eğitim öğretmeni, 2 özel eğitim alanında hizmet içi eğitim almış olan öğretmen, 11 okul öncesi öğretmeni ve 25 sınıf öğretmeni olmak üzere toplam 60 öğretmen, 330 zihin yetersizliği olan çocuk, 11 veli ve 6 program rehberi olmak üzere toplam 407 katılımcı ile çalışılmıştır. Çalışmaların 3'ü nitel araştırma iken (Acar, 2000; Ceylan, 2015; Tomris, 2012) 1'i nicel özelliindedir (Güneş, 2008). Nitel çalışmaların tümünde yarı-yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılırken nicel çalışmada ise Çocuk Bilgi Formu, Öğretmen Bilgi Formu ve Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ) veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Araştırmaların bulgularına bakıldığında Acar (2000) ve Ceylan (2015) problem davranışlarla başa çıkma konusunda öğretmenlerden görüş almaları yönünde benzerlik gösteren çalışmalardır. Tomris (2012), çalışmasının bulgularında Başarıya İlk Adım Erken Eğitim Program Anaokulu Versiyonu (BİA-AV)'nin problem davranışlarla baş etmede etkili olduğunu ortaya koyarken, Güneş (2008) farklı değişkenlerle problem davranışlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur.

Çeşitli Strateji ve Uygulamaların Problem Davranışlar Üzerindeki Etkililiğini İnceleyen Araştırmalar

Çeşitli strateji ve uygulamaların problem davranışlar üzerindeki etkililiğini konu alan tez çalışmaları bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride toplam altı tez çalışması bulunmaktadır. (Alp, 2014; Çelik, 2012; Çitil, 2016; Doğanay-Bilgi, 2002; Timuçin, 2008; Yaşarsoy, 2006). Çalışmaların yarısı yüksek lisans tezi iken diğer yarısı doktora tez çalışmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmalarda 14 otizmlili, 4 üstün yetenekli, 5 öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanılı, 14 zihin yetersizliği olan ve 22 normal gelişim gösteren anaokulu öğrencisi olmak üzere toplam 59 çocuk katılımcı ile çalışılmıştır. Ayrıca 34 öğretmen, 11 öğrenci velisi, 6 program rehberi de katılımcılar arasındadır. Çalışmaların 4'ü tek denekli deneysel araştırma iken (Alp, 2014; Doğanay-Bilgi, 2002; Timuçin, 2008; Yaşarsoy, 2006), 1'i nitel (Çelik, 2012) ve 1'i de karma özelliindedir (Çitil, 2016). Çalışmaların her birinde veri toplama araçları çeşitlilik göstermektedir.

Araştırmaların bulgularına bakıldığında tüm çalışmalarda uygulanan strateji ya da uygulamaların problem davranışlar üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur (Alp, 2014; Çelik, 2012; Çitil, 2016; Doğanay-Bilgi, 2002; Timuçin, 2008; Yaşarsoy, 2006).

Problem Davranışlar İle İlişkili Değişkenlerin Belirlendiği Araştırmalar

Problem davranışlar ile ilişkili değişkenlerin belirlendiği araştırmalar bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride toplam dört tez çalışması bulunmaktadır (Aykir, 2010; Çorbacı-Serin, 2012;

Hocaoğlu, 2009; Hocaoğlu, 2016). Çalışmaların tamamı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmalarda toplam 417 zihin yetersizliği olan çocuk, 90 normal gelişen çocuk, 282 veli katılımcı ile çalışılmıştır. Yaş aralıklarına zihin engelli grubun dağılımı ise şu şekildedir: 4-6 yaş aralığında 60, 7-12 yaş aralığında 97, 11-21 yaş aralığında 161, 13-20 yaş arasındaki 99'dur. Çalışmaların tamamı nicel özellik göstermektedir ve veri toplama aracı olarak ölçeklerden yararlanılmıştır (Aykir, 2010; Çorbacı-Serin, 2012; Hocaoğlu, 2009; Hocaoğlu, 2016).

Araştırmaların bulgularına bakıldığında Çorbacı-Serin (2012) ve Hocaoğlu (2016) ebeveynler ile ilgi değişkenlerin problem davranış üzerindeki etkisini incelemeleri bu iki araştırmanın ortak özelliğidir.

Problem Davranışlarla Başa Çıkma Stratejilerinin Kazandırıldığı Araştırmalar

Problem davranışlarla başa çıkma stratejilerinin kazandırıldığı araştırmalar bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride bir tez çalışması bulunmaktadır (Berbercan, 2010). Çalışma yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmada 4 zihin yetersizliği olan çocuğun babasıyla çalışılmıştır. Çalışma tek denekli deneysel özelliktedir.

Araştırmaların bulgularına bakıldığında problem davranışların azaltılmasına yönelik grup aile eğitim programının, kavramların kazanılmasında ve işlem süreçlerinin kazanılmasında etkili olduğu, uygulama açısından güvenilir ve sosyal açıdan geçerli bir program olduğu belirlenmiştir.

Ölçek Uyarlama Araştırmaları

Ölçek uyarlamalarının yapıldığı araştırmalar bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride bir tez çalışması bulunmaktadır (Çam, 1997). Çalışma yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu amaçla yürütülen çalışmada yaşları 6-18 arasında değişen 210 zihin yetersizliği olan çocuk ile çalışılmıştır. Çalışma nicel özellikte bir ölçek uyarlama çalışmasıdır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen problem tarama listesi ve ölçek kullanılmıştır.

Araştırmaların bulgularına bakıldığında ölçeğin Türkçe formunun 6-18 yaş, kız erkek eğitilebilir öğretilebilir zihin yetersizliği olan öğrencilerin problem davranışlarının kaynaklarını belirlemek üzere kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.

Normal Gelişen ve Özel Gereksinimli Öğrencilerin Problem Davranışlarını İnceleyen Araştırmalar

Normal gelişen ve özel gereksinimli öğrencilerin problem davranışlarını inceleyen araştırmalar bu kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride toplam dört çalışma bulunmaktadır (Kıyak, 2016; Orhan, 2010; Poyraz-Tüy, 1999; Yoşumaz, 2013). Çalışmaların tamamı yüksek lisans tez çalışmasıdır.

Bu amaçla yürütülen çalışmalarda 60 işitme yetersizliği olan, 47 zihin yetersizliği olan, 903 normal gelişim gösteren ve 128 kaynaştırma öğrencisi ile çalışılmıştır. Ayrıca öğretmen katılımcı sayısı da 57'dir. Çalışmaların tamamı nicel özelliktedir (Kıyak, 2016; Orhan, 2010; Poyraz-Tüy, 1999; Yoşumaz, 2013).

Araştırmaların bulgularına bakıldığında çalışmaların ortak özelliği olarak özel gereksinimli öğrencilerin belirlenen değişkenler içerisinde normal gelişim gösteren gruba oranla daha düşük performans sergiledikleri belirlenmiştir. Yoşumaz (2013), çalışmasında diğer çalışmaların aksine normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimli çocuklara göre daha çok problem davranış sergiledikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye’de problem davranışa ilişkin 3’ü doktora, 17’si yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 20 tez çalışmasına ulaşılmış, bu tezler konularına göre 6 kategoride toplanmıştır. Bu tez çalışmalarında 1017’si zihin engeli, 60’i işitme engeli, 14’ü otizm tanısı bulunan 4’ü üstün yetenekli, 128’i kaynaştırma öğrencisi, 1015’i normal gelişim gösteren toplam 2234 çocuk ile çalışılmıştır. Ayrıca 394 ebeveyn ve 126 öğretmenden katılımcıdan da veri toplanmıştır.

Çalışmaların 11’i nicel araştırma (Aykır, 2016; Çam, 1997; Çelik, 2012; Çorbacı-Serin, 2012; Güneş, 2008; Hocaoğlu, 2009; Hocaoğlu, 2016; Kıyak, 2016; Orhan, 2010; Poyraz-Tüy, 1999; Yoşumaz, 2013), 3’ü nitel araştırma (Acar, 2000; Ceylan, 2015; Tomris, 2012), 1’i hem nitel hem nicel araştırma, 5’i tek denekli araştırma (Alp, 2014; Berbercan, 2010; Doğanay-Bilgi, 2002; Timuçin, 2008; Yaşarsoy, 2006) özelliği taşımaktadır. Çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın amaç ve özelliklerine göre çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Genellikle çalışmalarda ortak olarak demografik bilgi formunun kullanıldığı görülmüştür (Alp, 2014; Aykır, 2010; Çorbacı-Serin, 2012; Güneş, 2008; Hocaoğlu, 2009; Hocaoğlu, 2016; Kıyak, 2016; Orhan, 2010; Poyraz-Tüy, 1999; Yoşumaz, 2013).

Coşkun, Dünder ve Parlak’ın (2014) çalışmalarında en çok yüksek lisans tezinin olduğu ve çalışma grubu olarak en çok zihin engellilerle çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmaların çoğunun nicel araştırmaya göre desenlendiği belirlenmiştir. Bu çalışma, araştırmaya benzer çalışma olarak ele alındığında, elde edilen sonuçların örtüştüğü görülmektedir.

Problem davranışlarla başa çıkma stratejilerinin kazandırıldığı tek denekli bir araştırmanın ve bir ölçek uyarlaması çalışmasının dağılım içerisinde payının az olması bu araştırma yöntemlerinin zahmetli oluşundan kaynaklandığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak bugüne kadar yapılmış tez çalışmalarının, problem davranışlara ilişkin farklı konu ve boyutları ele alan, farklı örneklem gruplarıyla yürütülen, farklı araştırmalar ile desteklenmesi ve bu araştırmaların bütüncül olarak sunulmasının hem araştırmacılara hem de ailelere önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ç. (2000). *Zihin özürlü çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlarla ilgili görüş ve önerileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Al, U., & Tonta, Y. (2004). Atıf analizi: Hacettepe üniversitesi kütüphanecilik bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5 (1), 19-47.
- Alberto, P. A., & Troutman, A. C. (2014). *Applied behavior analysis for teachers*. Pearson: Boston.
- Alp, H. (2014). *Otistik çocuklarda görülen davranış problemlerinin düzeltilmesiyle hareket eğitimi ve fiziksel aktivitelerin ilişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Arıkan, R. (1995). *Araştırma teknikleri ve rapor yazma*. Ankara: Tutubay Matbaacılık Ltd. Şti.
- Aykır, T. (2010). *Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bakioğlu, A., & Gürdal, A. (2001). Lisansüstü tezlerde danışman ve öğrencilerin rol algıları: Yönetim için göstergeler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1). S. 9-18.
- Berbercan, F. (2010). *Problem davranışların azaltılmasına yönelik grup aile eğitim programının babaların davranışları kontrol etmek için gerekli kavram ve işlem süreçlerini kazanmalarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Carr, E. G., & Durand, V. M. (1985). Reducing behavior problems through functional communication training. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 18 (2), 111-126.
- Chandler, L. K., & Dahlquist, C. M. (2002). *Functional assessment: Strategies to prevent and remediate challenging behaviors in school settings*. Columbus Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Ceylan, F. (2015). *Kaynaştırma öğrencilerinin sergilediği problem davranışlara yönelik sınıf öğretmenlerinin uyguladıkları önleme ve müdahale stratejileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Cooper, J. O., Heron, T., & Heward, W. (2007). *Applied behavior analysis*. Columbus OH: Pearson.

- Coşkun, İ., Dündar, Ş., & Parlak, C . (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15 (2), 375-396. DOI: 10.12984/eed.49993
- Çam, S. (1997). *6-18 yaş zihinsel özürllülerde okuldaki problem davranışların kaynaklarını belirleyen bir ölçek (motivation assesment scale-mas) uyarlama çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çelik, S. (2012). *Problem davranışları önlemeye yönelik başarıya ilk adım erken eğitim programı anaokulu versiyonunun etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çitil, M. (2016). *Üstün yetenekli öğrencilere sunulan olumlu davranışsal destek temelli problem davranışları önleyici sınıf yönetimi uygulamaları: Eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çorbacı-Serin, G. E. (2012). *Zihinsel engelli ergenlerin sosyal beceri düzeyleri ve davranış problemleri ile ebeveynlerinin genel öz yeterlilik algı düzeylerinin karşılaştırılarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Doğanay-Bilgi, A. (2002). *Uygun olmayan davranışı, uygun davranışı ödüllendirmenin işareti olarak kullanan öğretim materyalinin öğretmen ödülleri arttırılmasına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erbaş, D. (2002). Problem davranışların azaltılmasında olumlu davranışsal destek planı hazırlama. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3 (2), 41-50.
- Gallagher, P. A. (1988). *Behavior disorders*. New York: LowePublish Com.
- Güneş, G. (2008). *4-6 yaş zihin engelli çocukların davranış sorunlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hocaoğlu, A. Y. (2009). *Zihinsel engelli ergenlerin okul içi sosyal yeterlilik düzeyleri ve davranış problemleri ile anne-babaların sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hocaoğlu, Ö. H. (2016). *Zihinsel yetersizliği olan çocuk sahibi anne ve babaların akılcı olmayan inançları ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılarak incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kaya, Z. (2002). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıyak, Ü. E. (2016). *Zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencilerinin pragmatik dil becerileri ile sosyal becerileri, problem davranışları ve akademik yeterlilikleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Olçay-Gül, S. (2017). 6-12 yaş ergenlik öncesi olası davranış sorunlarının yönetimi. S. Vuran, (Ed.), *6-12 yaş öğrencilere kurumda akademik olmayan alanlarda destek* (s. 122-144) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Orhan, M. (2010). *Okulöncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Pala, A. (2005). Sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarını önlemeye dönük disiplin modelleri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 171-179.
- Poyraz Tüy, S. (1999). *3-6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırılmaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Scheuermann, K. B., & Hall, J. A. (2011). *Positive behavioral supports for the classroom*. New York, NY: Pearson Higher Education.
- Sönmez, M., Diken, İ. H. (2010). Problem davranışların azaltılmasında işlevsel iletişim öğretiminin etkililiği: Betimsel ve meta-analiz çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11 (1), 1-16.
- Timuçin, E. U. (2008). *Doğrudan davranışsal danışmanlığın birlikte eğitim ortamına yerleştirilmiş yetersizliği olan öğrencilerin problem davranışlarını azaltmadaki etkililiği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tomris, G. (2012). *Problem davranışları önlemede başarıya ilk adım erken eğitim programı anaokulu versiyonuna yönelik öğretmen, veli ve rehberlerin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Vuran, S. (2013). *Özel eğitim*. Ankara: Maya Akademi.

Walker, H. M., Colvin, G., & Ramsey, E. (1995). *Anti social behavior in school: Strategies and best practices*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Yaşarsoy, E. (2006). *Duygusal zekâ gelişim programının, eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin davranış problemleri üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yoşumaz, K. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden (60-72 ay) zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların problem davranışlarının çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

YÖK. (2016). *Lisansüstü eğitim ve öğretim yönetmeliği*. 4 Eylül 2018 tarihinde Yükseköğretim Kurulu:

http://www.yok.gov.tr/documents/10279/23688337/lisansustu_egitim_ve_ogretim_y%C3%B6netmeliği.pdf/8451c3e1-7975-40f1-bc81-3ca01cb288c8 adresinden alınmıştır.